

Nieuwsbrief 128
Maart 2020

**Bijzondere staldeurramen in
Huisseling en omgeving**

Heggenvlechten in Liempde

Weer een schuur verplaatst

**SdBb brabantse
se boerderijen, bijge
ebouwen, erf en cul
tuurlandschap.**

Daalderstraatje 2 Huisseling

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij

Bijzondere stalden

Een bijdrage van Hein Elemans

Inleiding

In de vijftiger jaren van de vorige eeuw publiceerde Jan Elemans een monografie over het dialect van Huisseling. Hij beschreef als een van de eersten hoe bijzonder de boerderijen in het dorp waren. Ze staan verspreid over het dorp op natuurlijke zandduinen in een kleigebied dat vóór de bedijking van de rivier de Maas in de 14e eeuw nog vrij werd overstroomd. Bijna alle 35 boerderijen behoren tot het Nederduitse type Hallehuis en zijn grotendeels uitgebouwd als Krukhuis- of T-boerderij.

Hij noteerde dat alle boerderijen in het dorp een standaardbreedte hadden van 13 meter en afhankelijk van de welstand (het aantal koeien) in lengte varieerden. Hij beschreef de aanvankelijke indeling, die vaak veel ouder was dan hetgeen we aan de bakstenen buitenkant zien. Bijzonder waren de open uilengaten in de kapconstructie, maar echt uniek waren de oogvormige raampjes in de grote staldeuren en de deuren van Vlaamse schuren op het erf.

De dorpsbewoners zelf waren amper bewust van dit bijzondere cultuurverschijnsel. Er was al langer een tendens gaande om de kleine raampjes te vervangen door grote vierkante ramen. Bij moderne restauraties werden de staldeuren vervangen door glazen puien omdat 'de deel' voor bewoning werd gebruikt. Zijn constatering leidde er toe dat bij volgende restauraties de raampjes grotendeels werden behouden. Van de 17 boerderijen die in de 20e eeuw nog (mét raampjes) op foto zijn vastgelegd, zijn er nu nog 12 over. Zijn ze een historisch relict of een voorbeeld van lokale timmermanskunst?

Verspreiding van de raampjes over de dorpen

Toen ik me een aantal jaren geleden in het onderwerp verdiepte, bleek dat de raampjes niet uniek waren voor Huisseling. Ze werden ook aangetroffen in de buurdorpen Neerloon, Herpen, Koolwijk, Reek, Schaijk en Zeeland, weliswaar in beperkte aantallen. Er werden daar nog eens 8 boerderijen aangetroffen. Met uitzondering van Neerloon zijn deze allen verdwenen. Overwegend zijn het boerderijen van het hallehuistype omdat deze langs de Maas dominant zijn, maar in Herpen en Schaijk komen ze ook voor in een enkele langgevelboerderij. Ook bleek dat Huisseling, Neerloon en Herpen (samen met Reek, Schaijk en Koolwijk) ieder hun eigen variant hadden. In Zeeland werd een boerderij aangetroffen met oogramen in de oudste vorm, zonder roede en glas (afbeelding 5).

In de omliggende dorpen binnen het voormalige Land van Ravenstein, Demen, Dieden, Deursen, Dennenburg, Neerlangel, Overlangel en Velp zijn de raampjes niet aangetroffen. Wat zeker bijzonder is omdat deze dorpen met Huisseling een sterke onderlinge cultuurband hadden.

In aangrenzende dorpen komen overwegend ramen van het type 'vagevensters' voor (afbeelding 4). Ook deze kunnen per dorp variëren. In Huisseling werd slechts één vagevenster aangetroffen, in een boerderij die in de 19e eeuw werd bewoond door een voormalig inwoner uit Berghem (afbeelding 1).

Riet- en dakdekkersbedrijf

De Laat

Julianastraat 9
5087 BB Diessen
Tel: (013) 504 6174
Fax: (013) 504 6175

Voor al uw
reparatie,
onderhoud en
nieuwe rietdaken

www.delaat-rietdekkers.nl

Restauratie, onderhoud & herbestemming

Westersingel 13, 4611 HR Bergen op Zoom
www.cauwenborgh.nl | (0164) 28 11 90

Ramen in Huisseling en omgeving

De overige Huisselingse boerderijen waren al in de 1e helft van de 20e eeuw voorzien van grote 'moderne' meervlaks ramen.

Afb 1. Links een oogvormige raampje uit Huisseling, in het midden een vagevenster uit Berghem en rechts een oogvormig raam uit Neerloon. Van het type raampjes in Herpen/Schaijk/Reek zijn geen moderne foto's beschikbaar. Het raampje heeft de buitencontouren van dat van Neerloon, maar het binnenpatroon van dat uit Huisseling.

Afb 2. Voormalige boerderij Huize Hoogakker aan het Meerstraatje omstreeks 1950. Kort hierna werden de raampjes vervangen door vierkante ramen.

Afb 3. Voormalige boerderij annex winkel-postkantoor-brouwerij-melkfabriek aan de Grotestraat 61 te Huisseling.

Windogen

Het is verleidelijk om een historisch verband te zoeken tussen deze oograampjes en de term 'windoog', het oorspronkelijk Noord-Germaanse woord voor venster. In het Engels: window, het Duits: windauge, Zweeds: vindöga. Dit woord is in bijna alle

Afb 4. Voormalige boerderij aan de Deursenseweg 15-17 in Berghem omstreeks 1930 (afgebrand in de jaren '30) met een van glas voorzien vagevenster in het karakteristieke patroon van Berghem. Oorspronkelijk hadden de ramen geen glas en werden vanuit de binnenzijde afgesloten met houten luiken. De boerderij zelf is uniek, deels nog van hout met vakwerkrestanten in de muren. Foto collectie heemkundekring Berghem.

Afb 5. Voormalige boerderij aan de Kerkstraat-Puttelaar in Zeeland. In de staldeuren de oogvormige raampjes zonder glaswerk. Hierin is de oorspronkelijke oogvorm nog herkenbaar.

moderne Noord-Europese talen verdrongen door woorden ontleend aan 'fenestra', het Latijnse woord voor muuropening. Opmerkelijk zijn ook nog de verdwenen woorden augadaurō (Gotisch), Ougatora (Oudhoogduits) en éagduru (Oudengels) met als letterlijke betekenis 'oogdeur'. Het Oudfries kende het woord 'andren' of 'andern' in de betekenis van 'ademdeurtje'.

Afb 6. Voormalig 17e eeuws uitgebouwd hallehuis aan het Daalderstraatje 1 te Huisseling. Zichtbaar is het open uilengat in de nok en het ronde raampje in één van de staldeuren. Hier is mogelijk sprake van een voorloper op de huidige oogvormige raampjes. Foto collectie RCE.

Afb 7. Oude, nog bestaande boerderij in de Harenseweg te Berghem, een voorbeeld van open ronde luchtopeningen in de zijgevel. In dit geval ter ontlichting van de ruimte boven de melkkamer.

Afb 9. Boerderij aan de Dorthestraat 1 te Huisseling

Afb 8. Boerderij aan Loonsestraat 4 te Neerloon.

Afb 10. Boerderij aan Grotestraat 54 te Huisseling

Afb 11. Boerderij aan de Hamstraat 4 te Huisseling

Oorspronkelijk hadden oude boerderijen geen ramen, zeker niet in het stalgedeelte. Gaten in wand of dak zorgden voor de nodige luchtverversing. Windgaten in de vorm van een 'uilengat' bij de nok van het dak herinneren nog aan deze oude functie (afbeeldingen 6, 7 en 12). Dat geldt ook voor de ronde openingen in de wanden van boerderijen of schuren (afbeelding 13) Ook de opening(en) in de staldeur dienden in eerste instantie ter ventilatie, maar ze brachten ook licht binnen en de mogelijkheid te zien wie er voor de achterdeur stond. Immers veel boerderijen stonden met de achterkant naar de openbare weg. De openingen werden met houten luiken afgesloten en vaak pas vanaf midden 19e eeuw van glas voorzien. Glas werd goedkoper en er verschenen ramen in beide achterdeuren. Als gevolg van de toegenomen welvaart ging men de boerderij en ook de ramen steeds verder verfraaien.

Afb 12. Boerderij aan de Heuveleindstraat 6 te Huisseling

Conclusies

Vermoedelijk is er historisch wel een verband te leggen tussen de middeleeuwse 'windogen' en de huidige oogvormige staldeurramen. Niet duidelijk is hoe oud de ramen zijn, maar ze lijken gebaseerd op oude tradities van 'windogen' en 'oogdeuren'. De basisvorm zonder glas is waarschijnlijk in alle 7 noordelijke dorpen in het Land van Ravenstein gelijk geweest. Mogelijk is de verspreiding nog groter geweest, maar ontbreken de bewijzen hiervoor. In de huidige vorm (met glas en roeden) is het vooral een 19e eeuwse cultuurverschijnsel. In de huidige verschijningsvorm hebben vooral lokale timmerlieden bijgedragen aan de behoefte om zich van de buurdorpen te onderscheiden.

Afb 13. Ronde openingen (windogen) in een schuur in Gemert. Ze zijn ook aanwezig in de boerderij op de achtergrond.

SCHAMP

Bouwkundig advies

- ▶ Ontwerp
- ▶ Bouwhistorisch onderzoek
- ▶ Advies
- ▶ Bouwbegeleiding

Tel. 0493 - 380355

www.schamp-bouwkundigadvies.nl

RESTAURATIE - RENOVATIE - RECONSTRUCTIE - HERBESTEMMING

ZANDENBOUW

bouw- & restauratiebedrijf

Aarle-Rixtel - www.zandenbouw.nl

Gespecialiseerd in het ambachtelijk restaureren van oude, monumentale gevels.

www.vaneschgevelrestauratie.nl

Boxtelseweg 42, 5298 VC Liempde Tel. 0411-218529 / 06 4126 1786

Heggenvlechten in Liempde

Op 15 februari 2020 is bij het Groot Duijfhuis op Kasteren (Liempde), een heggenvlechtstag in Kartuizervlechtstijl gehouden. Het startschot werd gegeven door Joseph Vos (voorzitter Brabants Landschap). Het evenement werd vorig jaar voor het eerst georganiseerd en was erg succesvol. Tussen 9.00 en 14.00 uur was iedereen welkom om een kijkje te komen nemen bij de heggenvlechters. Tevens was het infopunt in het Groot Duijfhuis geopend. Een impressie van het heggenvlechten in foto's van Ruud van Nooijen.

Jan Sanders heeft in 2010 een methodiek van heggenvlechten of heggenleggen ontdekt in Kasteren. Hij trof dit aan in 16-eeuwse documenten van het kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel. (*'croken ende te samen bynden omme den vrede daermede te onderhouden datter gheen beesten int schot en komen' = breken/knakken en samenbinden om de omheining daarmee te onderhouden zodat er geen runderen in het jonge schot komen*).

In 2011 heeft Stichting Streekrekening Het Groene Woud (nu Stichting Landschapsfonds Het Groene Woud) geld beschikbaar gesteld voor promotie van de aanleg en het onderhoud van vlechthekken. Stichting de Brabantse Boerderij & Het Roois Landschap hebben deze klus op zich genomen. In 2013 namen Natuurwerkgroep Liempde en Brabants Landschap het initiatief om een kartuizer vlechtheg te planten bij kartuizerhoeve Het Groot Duijfhuis. Kinderen uit Liempde hebben deze heg tijdens de Boomfeestdag geplant. De kartuizerheg (ongeveer 120 meter) is inmiddels zeven jaar oud. Tijd voor het heggenvlechten.

Er zijn inmiddels cursussen georganiseerd waaraan 80 cursisten hebben deelgenomen. De cursisten hebben afgesproken dat ze zich actief zullen inzetten voor het aanplanten en onderhouden van vlechthekken in Het Groene Woud. Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel heeft opdracht gegeven aan Marius Grutters om een instructieboekje over de kartuizer vlechtstijl te maken.

Weer een schuur verplaatst Van Cromvoirt naar Cromvoirt.

Er is weer een oude schuur verplaatst. De schuur in Cromvoirt moest wijken maar kon verplaatst worden naar een andere locatie in Cromvoirt. Op deze manier blijft belangrijk landelijk erfgoed behouden. Hieronder oude foto's van de schuur met daarnaast opnamen ná de verplaatsing. De poging om de schuur in de oude gedaante opnieuw op te bouwen met gebruik van dezelfde materialen is geslaagd.

Heggenvlechten in Liempde (foto Ruud van Nooijen)

**John
van Lierop**

ARCHITECTUUR BOUWHISTORIE RESTAURATIE

info@johnvanlierop.com | www.johnvanlierop.com
06 5469 7524 | Jan Heijnsstraat 29 | 5041 GB Tilburg

STICHTING DE BRABANTSE BOERDERIJ

VOOR BOERDERIJ,
ERF, LAND EN
ERFGOED

Het bestuur

Otte Strouken

Hooge en Lage Zwaluwe
voorzitter

Jan Aalders

Schijndel
secretaris
secretaris@debrabantseboerderij.nl

Pieter Jacobs

's-Hertogenbosch
penningmeester

Harrie Boot

Schaijk

Jeanne van Ostaijen

Rucphen

Secretariaat:

Monumentenhuys Brabant,
Markt 9,
4931 BR Geertruidenberg

Vriendenadministratie:

Berewoutstraat 69,
5211 DJ 's-Hertogenbosch
telefoon: 0651485271
pieter.jacobs@home.nl

Redactieadres:

Kromstraat 1,
5421 XZ Gemert
telefoon: 0612199647
jantimmerscultuurhistorie@gmail.com

Nieuwsbrief 128

Maart 2020

SdBB brabantse se boerderijen, bijge ebouwen, erf en cult tuurlandschap.

Hamstraat 2 Huisseling

Stichting de Brabantse Boerderij zoekt Vrienden. Vanaf € 22,- per jaar bent u Vriend van onze Stichting. U ontvangt daarvoor onze Nieuwsbrief met wetenswaardigheden over Brabantse boerderijen, bijgebouwen, erf en cultuurlandschap en aankondigingen van onze activiteiten. Ook krijgt u korting op onze publicaties en cursussen en u kunt deelnemen aan onze jaarlijkse Vriendendag. Maar vooral steunt u als Vriend het werk van SdBB.

U kunt zich aanmelden op onze website.

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij